

OHJEISTUS DIASARJAAN 1:

Nuoret pelissä -diasarja rahapelaamisesta

Diojen sisällysluettelo:

1. Kansidia: Tiesitkö, että kaiken rahapelaamisen ikäraja on 18 vuotta?
2. Miksi tarvitaan uusi ikäraja?
3. Mitä ovat rahapelit?
4. Miksi rahapelaaminen voi olla haitallista alaikäiselle?
5. Kuinka paljon nuoret ovat pelanneet?
6. Muuttuuko tilanne uuden ikärajan myötä?
7. Mikä rahapelaamisessa kiehtoo?
8. Mikä rahapelaamisessa koukuttaa?
9. Miten voi ehkäistä rahapelihaittoja?
10. Oletko huolissasi nuoren rahapelaamisesta?
11. Mistä apua rahapeliongelmaan?
12. Päätösdia: Kiitokset ajastasi!

Lisädiat:

13. Mitä vanhemmat voivat yhdessä tehdä?
14. Mikä on oma asenteesi rahapelaamiseen?
15. Mitä kouluissa voidaan tehdä?

Lisätietoja Nuoret pelissä -aineistosta

Nuoret pelissä -aineisto on tehty vanhempien ja muiden kasvattajien tueksi. Tämä diasarja antaa tietoa rahapelaamisesta sekä rohkaisee kasvattajia suojelemaan lapsia ja nuoria rahapelaamisen haitoilta. Diaesitys auttaa kasvattajia rahapelihaittojen ehkäisyssä, tunnistamisessa, puheeksiottamisessa sekä mahdollisiin ongelmiin puuttumisessa.

Nuoret pelissä -aineiston on tuottanut Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) yhteistyössä Elämä on parasta huumetta ry:n Pelitaito-projektin kanssa. Aineistoon kuuluu tämän diasarjan lisäksi suomen- ja ruotsinkielinen tukiaineisto sekä toinen diasarja, joka keskittyy raha- ja digitaaliseen pelaamiseen. Digitaalisella pelaamisella tarkoitetaan laite- ja verkkopelaamista esimerkiksi pelikonsolilla, tietokoneella, kännykällä tai jollain muulla päätelaitteella.

Ohjeita diasarjan käyttäjälle

Tämä Nuoret pelissä -diasarja käsittelee rahapelaamista. Sitä voi käyttää koulujen vanhempainilloissa ja muissa kasvattajien tilaisuuksissa. Tässä käyttäjän ohjeistuksessa on nostettu esille asioita, joita diasarjan esittäjä voi käsitellä kunkin Power Point –ohjelmiston avulla toimivan dian yhteydessä.

Ohjeistuksessa on seuraavia elementtejä:

KYSYMYS /ENNAKKOKYSYMYS: Mahdollisia kysymyksiä, joita voi kysyä kuulijoilta. Osa kysymyksistä liittyy kulloinkin esillä olevaan diaan, osa on ennakkokysymyksiä seuraavaksi esitettävän dian aihepiiristä.

SITAATTI TEKSTISTÄ/ PUHEKUPLASTA: Suoria lainauksia diasarjan tekstistä, joita voi halutessaan käsitellä tarkemmin. Puhekuplien tekstit tuovat pelaamista esille vapaamuotoisemmin ja keskustelunomaisemmin.

LISÄTIETOJA: Sitaatteihin ja kysymyksiin liittyviä lisätietoja, joita voi hyödyntää muun tukimateriaalin kanssa.

SIVUNRO: Diasarjaa voi käyttää rinnan Nuoret pelissä -tukimateriaalin kanssa. Ohjeistukseen on lisätty sivunumerot, joiden avulla voi halutessaan etsiä lisätietoja. Tukimateriaali löytyy samoilta verkkosivuilta kuin tämä diasarja (www.thl.fi/pelihaitat tai www.pelitalo.fi). Suomenkielistä painosta voi myös tilata THL:n verkkokaupasta, jonka tilausohjeet löytyvät tämän ohjeistuksen loppusivulta.

Esimerkki kansi- eli aloitusdiaan liittyen:

1. Tiesitkö, että kaiken rahapelaamisen ikäraja on 18 vuotta?”

KYSYMYS: Kuinka moni teistä oli kuullut, että rahapelaamisen ikäraja on nykyään 18 vuotta?

LISÄTIETOJA:

- Arpajaislaki muuttui lokakuussa 2010, jolloin rahapelaamiseen tuli yleinen 18 vuoden alaikäraja. Rahapeliautomaattien osalta siirtymäaika jatkui 1.7.2011 asti.
- Alaikäisen pelaaminen ei ole enää laillista edes aikuisen seurassa. Useimmat alaikäiset nuoret tietävät tämän jo hyvin, mutta aikuiset eivät ole tästä aina yhtä tietoisia.

SIVUNRO:

- Lisätietoja ikärajusta Nuoret pelissä -tukimateriaalin sivulta 37.

KYSYMYS: Mitä tai miten lapset pelaavat teidän perheessä? Oletteko kiinnittäneet huomiota lasten rahapelaamiseen?

SIVUNRO: - Lisätietoja eri peleistä Nuoret pelissä -tukimateriaalin taulukoista sivulta 5 ja 29.

2. Miksi tarvitaan ikäraja?

KYSYMYS: Ovatko rahapelaamisen ikärajat teistä tarpeen?

LISÄTIETOJA:

- Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa rahapelit ovat olleet Suomessa helposti nuorten saatavilla.
- Suomessa alle 18-vuotiaat ovat pelanneet varsin yleisesti.
- Uudella ikärajalla pyritään suojelemaan lapsia ja nuoria, jotta he eivät ajautuisi peliongelmiin nyt tai aikuisena.

SIVUNRO:

- Lisätietoja s. 30.

KYSYMYS: Päteekö ikäraja myös laivoilla?

LISÄTIETOJA:

- Suomen arpajaislaki ei koske ahvenanmaalaisen peliyhtiön PAFin pelejä, joita löytyy mm. laivoilta. PAFin peleissä ikäraja on 18 vuotta, mutta Ahvenanmaan arpajaislain mukaan pelaaminen on sallittua vanhemman tai muun aikuisen läsnä ollessa.

3. Mitä ovat rahapelit?

SITAATTI TEKSTISTÄ: ”Rahapelejä ovat muun muassa rahapeliautomaatit, lotto, Keno, raaputusarvat, toto ja ruletti.”

LISÄTIETOJA:

- Rahapeliautomaatteja kutsutaan myös raha-automaateiksi, kolikkoautomaateiksi tai hedelmäpeleiksi. Lotto ja Keno ovat ns. arvontapelejä. Ruletin lisäksi löytyy monia muita kasinopelejä, esimerkiksi Black Jack. Toto on hevosurheilupeli, lisäksi on muunlaisia vedonlyönti- ja veikkauspelejä.
- Suomessa rahapelit ovat helposti tarjolla arkisissa ympäristöissä. Rahapeliautomaatteja voi pelata mm. lähikaupassa tai -kioskilla. Niitä löytyy myös mm. kasinoilta sekä internetin kautta.

SIVUNRO:

- Lisätietoja esitteen sivulta s. 28–29.

KYSYMYKSI: Lotosta tiedetään, että se ei ole erityisen haitallinen peli, mutta esimerkiksi rahapeliautomaatit ovat. Mistä tämä ero voi johtua?

LISÄTIETOJA:

- Rahapeliautomaateista tekee haitallisia mm. niiden nopea tempo. Tällöin pelipanoksen asettamisen ja tuloksen selviämisen välinen aika on lyhyt. Pelin nopeus voi innostaa pelaamaan liikaa ja heikentää harkintakykyä rahankäytön suhteen.
- Sen sijaan lotto on hidaskestoinen peli, jossa arvonta suoritetaan kerran viikossa. Ongelmapelaajille myös lotto voi aiheuttaa rahapelihaittoja.
- Rahapeliautomaattien voitonjako on monille epäselvä. Se perustuu täysin sattumaan. Monet kuitenkin kuvittelevat, että omilla pelitaidoilla on merkitystä pelin lopputulokseen.
- Myös muihin rahapeleihin liittyy virheellisiä uskomuksia tai taikauskkoa, jotka ohjaavat pelaamista.
- Eniten pelihaittoja aiheuttavat edelleen rahapeliautomaatit. Niiden rinnalle ovat kipuamassa monet nettipelit, kuten kasinopelit ja nettipokeri.

SIVUNRO:

- Lisätietoja s. 31–32.

4. Miksi rahapelaaminen voi olla haitallista alaikäiselle?

SITAATTI: ”Rahapelaaminen voi viedä runsaasti aikaa ja rahaa sekä tuoda ongelmia sosiaalisiin suhteisiin”.

LISÄTIETOJA:

- Rahapeleihin voi mennä liikaa aikaa ja rahaa. Ne voivat haitata ihmissuhteita ja suoriutumista esimerkiksi opinnoissa tai harrastuksissa.
- On olemassa tutkimuksellista näyttöä siitä, että nuorena aloitettu rahapelaaminen altistaa joitakin ihmisiä rahapeliongelmile aikuisena.

SIVUNRO:

- Lisätietoja s. 33–34.

KYSYMYS: Miten rahapelaaminen voi vaikeuttaa koulunkäyntiä?

LISÄTIETOJA:

- Liiallinen rahapelaaminen voi näkyä koulunkäynnissä läksyjen laiminlyöntinä ja myöhästelynä oppitunneilta.
- Vakavimmillaan ongelmallinen pelaaminen voi johtaa koulunkäynnin ja siihen liittyvien velvollisuuksien vakavaan laiminlyöntiin, mikä voi vaikeuttaa tulevaisuudessa esimerkiksi jatko-opintoihin pääsemistä.

KYSYMYS: Tiedätkö ketään aikuista tai nuorta, jolle rahapelaaminen on ongelma?

LISÄTIETOJA:

- Suomessa on noin 130 000 ongelmapelaajaksi määriteltyä ihmistä.
- Vuonna 2006 sosiaali- ja terveysministeriön teettämässä tutkimuksessa noin 9 000 nuorta eli 12–17 -vuotiasta pelasi liikaa rahapelejä.
- Heidän rahapelihaitoista kärsiviä läheisiään on moninkertainen määrä.
- Varsin monella vakavista rahapelihaitoista kärsivillä pelaajalla on mielenterveys- tai päihdeongelmia. Etenkin masennus ja ahdistus näyttäisivät liittyvän varsin usein vakaviin rahapeliongelmiin. Se sijaan toiminnallisiin riippuvuuksiin luettava rahapeliriippuvuus ei yleensä ole ehtinyt kehittyä alaikäisille. Nuorten kohdalla on havaittu yhteys ongelmapelaamisen ja päihteiden käytön riskiryhmään kuulumisen välillä.

LISÄTIETOJA:

- Lisätietoja s. 33.

5. Kuinka paljon nuoret ovat pelanneet?

KYSYMYS: Millaisia mahdollisuuksia alaikäisillä on teidän mielestänne pelata rahapelejä?

- Pelisaleissa, kioskeilla, kaupoissa ja huolto-asevilla henkilökunta valvoo pelaamisen ikärajoja. Uuden arpajaislain mukaan henkilökunnalla on myös rikosoikeudellinen vastuu pelaamisen valvonnasta. On hyvä, jos myös muut aikuiset kertovat henkilökunnalle mahdollisista valvonnan puutteista.
- Kotona vanhempien vastuulla on valvoa internetissä tapahtuvaa rahapelaamista, esimerkiksi ulkoimaisilla pokerisivustoilla, jonne voi kirjautua väärillä henkilötiedoilla.
- Urheiluedonlyönti kiinnostaa etenkin aktiivisesti urheilua harrastavia poikia. Alaikäiset saattavat järjestää omia pokeriturnauksia ja peli-iltoja kotonaan kavereiden kesken myös rahapanoksista.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 28–31.

KYSYMYS: Valvotaanko teillä kotona netin rahapelaamista?

LISÄTIETOJA:

- Huom. rahapelaamisella ei tarkoiteta muuta verkkopelaamista. Nuori saattaa esimerkiksi maksaa netin kautta jonkin digitaalisen pelin pelaamisesta tai ostaa peliin lisäosia.
- Kotona vanhempien vastuulla on valvoa internetissä tapahtuvaa rahapelaamista.
- Suomenkielisiä, ulkomaalaisten yritysten tarjoamia rahapelejä löytyy kymmenittäin netistä.
- Nuoria kannattaa myös ohjeistaa välttämään sivustoja, joilla on rahapelaamiseen opastavia ilmais- tai muita pelejä.
- Joissakin maissa on käytössä esto-ohjelmistoja, joilla estetään maksuliikenne tai pääsy internetin kautta ulkomaisille rahapelisivustoille. Suomessa asiasta on maininta vuoden 2011 hallitusohjelmassa.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 26 ja 30.

6. Muuttuuko tilanne uuden ikärajan myötä?

KYSYMYS: Suomessa on harvinaisen vapaa rahapeliautomaattien sijoittelu, jos tilannetta vertaa kansainvälisesti. Niitä löytyy lähes joka kioskista, kaupasta tai huoltoasemalta, yhteensä niitä on noin 17 000. Miten näitä kaikkia pystytään valvomaan?

LISÄTIETOJA:

- Työntekijät voivat kysyä henkilöpapereita ja tarvittaessa keskeyttää rahapeliautomaatin pelaamisen kaukosäätimellä.
- Työntekijöillä on rikosoikeudellinen vastuu alaikäisten pelaamisen rajoittamisesta.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 37.

7. Mikä rahapelaamisessa kiehtoo?

KYSYMYS: Millaisia vääriä uskomuksia esimerkiksi rahapeliautomaatteihin voi liittyä? Entä pokeriin?

LISÄTIETOJA:

- Moni aikuinenkin uskoo, että rahan häviämisen jälkeen ”kone on täynnä” ja sylkee pian rahaa ulos. Todellisuudessa pelissä voittamisen todennäköisyys on edelleen yhtä suuri, kun uusi samanlainen peli eli erillinen arvonta käynnistyy rahapeliautomaatissa.
- Ihmisellä on myös vahva taipumus uskoa, että he voivat vaikuttaa esimerkiksi kolikkopelien lopputulokseen. Todellisuudessa pelaaja ei voi millään tavalla vaikuttaa pelin lopputulokseen, vaan voiton todennäköisyys on ohjelmoitu koneeseen etukäteen.
- Rahapelien tarkoitus on tuottaa pelin ylläpitäjille voittoa. Rahapelien pelaajille palautuu voittoina vain osa pelatuista rahoista.
- Myös taitopeleinä pidetyissä rahapeleissä sattumalla on merkitys lopputuloksen määräytymisen kannalta. Esimerkiksi pokerissa aloittelija voi voittaa kokeneen pelaajan yksittäisessä pelissä, mutta taidon merkitys korostuu pidemmän ajan kuluessa. Peliongelmaiset pokerin pelaajat kuvittelevat yleensä olevansa parempia pelaajia kuin todellisuudessa ovat. Lisäksi on huomattava, että rahapeliautomaateissa pelattava pokeripeli perustuu täysin sattumaan.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 31–32.

8. Mikä rahapelaamisessa koukuttaa?

KYSYMYS: Mitkä pelien ominaisuudet teidän mielestänne innostavat eniten pelaamaan?

LISÄTIETOJA:

- Rahapeliautomaatit tai netin kautta pelattavat kasinopelit voivat olla nopeatempoisia.
- Rahapeleissä voi olla myös muita ominaisuuksia, jotka houkuttelevat pelaajan jatkamaan peliä tai palaamaan peliin ääreen helpommin kuin eräissä muissa peleissä. Näitä voivat olla esimerkiksi pelin luoma mielikuva siitä, että pelaaja melkein voitti.
- Nettipeleistä myös nettipokeria pidetään erityisen ongelmallisina rahapelihaittojen osalta. Se on osittain taitopeli, mutta siinäkin taidon osuus on pieni.
- Mediassa kerrotaan sankaritarinoita pokeritähdistä. Tämä innostaa monia tavoittelemaan vastaavaa elämäntyyliä.
- Joskus pelaamisen alkuvaiheessa koettu suuri voitto tai jopa suuri tappio voi olla se koukku, joka saa pelaamisen jatkumaan.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 31–32.

9. Miten voi ehkäistä rahapelihaittoja?

SITAATTI TEKSTISTÄ: ”Keskustele alaikäisen kanssa rahapeleistä ja ikärajoista.”

KYSYMYS: Mikä voisi olla hyvä tapa kysyä rahapelaamisesta?

LISÄTIETOJA:

- Nuorelta voi kysyä suoraan, pelaako hän rahapelejä.
- Paljon pelaava voi haluta puhua rahapeleistä ja niiden pelaamisesta.
- Toisaalta salailu ja valehtelu liittyvät usein rahapeliongelmaan.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 45.

KYSYMYS: Kuinka helppoa internetin rahapelien pelaaminen on nuorille?

LISÄTIETOJA:

- Kotimaiset peliyhtiöt valvovat internetin rahapelaamista tunnistautumisen avulla. Sen sijaan ulkomaisille pelisivustoille voi päästä myös alaikäinen. Voittojen kotiutus ei tosin onnistu väärillä henkilötiedoilla.
- Kotona tulisi huolehtia, ettei nuori pääse pelaamaan internetin rahapelejä.
- Joissakin maissa on käytössä esto-ohjelmistoja, joilla estetään maksuliikenne tai pääsy internetin kautta ulkomaisille rahapelisivustoille. Suomessa asiasta on maininta vuoden 2011 hallitusohjelmassa. Suomalaiset nettirahapelien järjestäjät vaativat pelaajilta tunnistautumista.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 30.

10. Oletko huolissasi nuoren rahapelaamisesta?

SITAATTI: ”Varhainen puuttuminen voi kuitenkin estää tilanteen pahenemisen.”

KYSYMYKSI: Mitä varhainen puuttuminen voisi olla?

LISÄTIETOJA:

- Tärkeintä on olla vanhempana kiinnostunut lapsen rahapelaamisesta ja sen haittojen ehkäisemisestä.
- Varhaista puuttumista on pitää huolta siitä, että vuorokausirytmii, koulunkäynti, harrastukset, sosiaalinen elämä ja itsestä huolehtiminen ovat kunnossa. Nuoren elämään liittyviin ongelmiin kuten koulukiusaamiseen tulee puuttua heti. Esimerkiksi yksinäisyys voi altistaa peliongelmiille.
- Varhaista puuttumista on myös se, että ei salli lapsen opetella rahapelaamista ilmaispelien tai muiden pelien avulla.
- Myös oma esimerkki voi joko ohjata rahapeleihin tai ehkäistä sitä.

SIVUNUMERO:

- Lisätietoja s. 43.

11. Mistä apua peliongelmaan?

SITAATTI TEKSTISTÄ: ”Lapsia ja nuoria suojaavat rahapeliongelmilta erityisesti hyvät perhe- ja ystävyysuhteet sekä turvallinen lähiympäristö. Sosiaalisia taitoja kannattaa vahvistaa, samoin antaa asiallista tietoa pelaamisesta.”

- Riittävä ja asianmukainen tieto peleistä ja niiden haitoista auttaa suojaamaan pelihaitoilta etenkin silloin, kun se yhdistyy laajempaan ehkäisevään työhön, muun muassa ikärajojen noudattamiseen sekä lapsen ja nuoren lähiympäristön vastuulliseen pelikäyttäytymiseen.

SIVUNRO:

- Lisätietoja s. 43–45.

SITAATTI TEKSTISTÄ: ”Nuoret pelissä –tukiaineisto auttaa keskustelemaan ja tukemaan alaikäisiä peliongelmissa.”

LISÄTIETOJA:

- Nuoret pelissä –tukiaineisto on ilmaiseksi ladattavissa verkosta esimerkiksi THL:n verkkosivuilta. Verkkosivujen tarkat osoitteet löytyvät seuraavalta, varsinaisen diasarjan päättävältä sivulta.
- Lisätietoja Nuoret pelissä –tukiaineistosta ja diasarjoista tämän ohjeistuksen ensimmäisellä sivulla.

SITAATTI TEKSTISTÄ: ”Peliongelmissa auttavat esimerkiksi koulun oppilas- ja opiskelijahuolto.”

- Eri oppilaitosten terveystarkastuksissa olisi syytä kysellä pelaamiseen liittyvistä asioista, vaikka valtakunnallisia käytäntöjä asiasta ei ole vielä ole. Oppilashuollon moniammatillisessa yhteistyössä voidaan tukea lasta tai nuorta sekä olla yhteistyössä vanhempien kanssa pelaamiseen liittyvissä ongelmatilanteissa.
- Aluksi on hyvä selvittää, mitä nuori itse ajattelee omasta pelaamisestaan. Keskustelun tarkoitus on löytää yhteinen näkemys ja samalla motivoida nuorta pohtimaan omaa tilannettaan.
- Rutiinien ja päivärytmin löytyminen ovat tärkeitä elämänhallinnan kannalta. Nuorta on hyvä kannustaa ystävien ja muiden kuin peliharrastuksen pariin.
- Opintojen ja koulunkäynnin tuen tarve on tärkeä selvittää. Etenkin rahapelaamisessa on hyvä selvittää taloudellinen tilanne.
- Koulun palvelujen lisäksi vanhemmille on tarjolla mm. kunnallisia palveluita nuorten yksiköissä, esimerkiksi suuremmissa kaupungeissa nuorisoasemilta. Vanhempia palvelevat lisäksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Vanhempainpuhelin sekä rahapeliongelmissa Peluuri.

SIVUNRO:

- Lisätietoja s. 46–48.

12. Päätösdia: Kiitokset ajastasi!

SITAATTI TEKSTISTÄ: ”Peliongelma voi häiritä lasten ja nuorten kehitystä. ”

LISÄTIETOJA:

- Lapsilla ja nuorilla oman identiteetin muodostaminen, seksuaalisuuden löytäminen, opiskelu, sosiaalisten taitojen ja elämänhallinnan opettelu sekä itsenäistyminen lapsuudenkodista ovat keskeisiä toimintoja, joiden häiriintymisellä voi olla kauaskantoisia seurauksia.
- Esimerkiksi peliongelma voi viedä niin paljon nuoren aikaa ja voimia, että nämä kehitystehtävät estyvät tai viivästyvät.

SIVUNRO:

- Lisätietoja s. 40.

SITAATTI TEKSTISTÄ: ”Nuoruusiän erityispiirteet tekevät lapsista haavoittuvaisia riskikäyttäytymiselle, kuten ongelmapelaamiselle”.

LISÄTIETOJA:

- Nuorten päätöksenteko- ja arviointikyky ei ole vielä kehittynyt aikuisten tasolle. Myös hormonaaliset muutokset ja voimakkaat tunne-elämän heilahtelut vaikuttavat heidän elämäänsä. Samoin heidän arvomaailmansa vielä kehittyy ja kognitiivinen kehitys on kesken.
- Aivojen muovautuvuuden vuoksi riippuvuus voi nuorilla ihmisillä kehittyä aikuisia helpommin ja nopeammin. Toiminnallisiin riippuvuuksiin kuuluva rahapeliriippuvuus on kuitenkin alaikäisillä hyvin harvinainen, mutta nuoret aikuiset voivat kärsiä siitä. Ongelmapelaamisen aloittamisikä näyttäisi miehillä olleen naisia alhaisempi, joten etenkin nuoret miehet saattavat ajan myötä erityisesti hyötyä aiempaa korkeammasta rahapelaamisen ikäraajasta.

SIVUNRO:

- Lisätietoja s. 40–42.

Lisädiat

- 13. Mitä vanhemmat voivat yhdessä tehdä?**
- 14. Miten oma asenne vaikuttaa lapsen rahapelaamiseen?**
- 15. Mitä kouluissa voidaan tehdä?**

Diasarjaan kuuluu kolme lisädiata, joita voi halutessaan hyödyntää. Ne soveltuvat aiheesta erityisesti kiinnostuneiden vanhempien ja muiden kasvattajien yhteisen mietinnän pohjaksi.

Vanhempien kanssa tehtävä pohdinta on eri paikkakunnilla tuottanut erilaisia ehdotuksia, joten mahdollisia toimintamalleja voi miettiä kunkin koulun tai kasvattajien omista lähtökohdista. Nuoret pelissä –tukiaineiston sivuilla 35–36 on kerrottu vanhemmista esimerkkeinä rahapelaamisen suhteen.

Oppilashuollon moniammatillisessa yhteistyössä voidaan tukea lasta tai nuorta sekä olla yhteistyössä vanhempien kanssa pelaamiseen liittyvissä ongelmatilanteissa. Koulun terveystarkastuksissa olisi syytä kysellä pelaamiseen liittyvistä asioista, vaikka valtakunnallisia käytäntöjä asiasta ei ole vielä ole. Diasarjassa mainituilta verkkosivuilta voi etsiä lisätietoja myös täydennyskoulutuksen ja erilaisten yhteistyöprojektien suhteen.

Diasarjan ja muun aineiston käyttö

Tämän diasarjan ja muun Nuoret pelissä -aineiston tekijänoikeudet ovat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella sekä kirjoittajilla. Koko suomen- ja ruotsinkielinen aineisto on verkkosivuilla maksutta koulujen ja muiden kasvattajien hyödynnettävänä (www.thl.fi/pelihaitat tai www.pelitaito.fi).

Lisäksi painettu suomenkielinen Nuoret pelissä –tukiaineisto on tilattavissa 10 kappaleen nipuissa THL:n kirjakaupan kautta (www.thl.fi/kirjakauppa, puhelin: 020 610 7190, faksi:020 610 7450, tilauskoodi: MUU281, hinta 2011: 14 € + toimituskulut).

Tämä diasarja on toteutettu THL:n ja Pelitaito-projektin asiantuntijoiden yhteistyönä. He olivat kehittämispäällikkö Saini Mustalampi, tiedottaja-toimittaja Maarit Huhtaniemi-Avellan, projektipäällikkö Inka Silvennoinen sekä projektiasiantuntijat Kaisa Luhtala ja Teresa Tenkanen. Nuoret pelissä -aineiston hiomiseen ovat osallistuneet useat yhteistyötahot, mutta erityiset kiitokset tämän diasarjan kommentoinnin osalta kohdistuvat Opetushallituksen opetusneuvos Heidi Peltoseen.

Palaute ja lisätiedot diasarjasta sähköpostitse osoitteeseen: maarit.huhtaniemi-avellan@thl.fi